

Анатолій БАГНЮК
головний редактор "Замку"

СЛОВО ПРО ВІПРОДЖЕННЯ ХРАМУ

Тернопільське видавництво "Терно-граф" опублікувало естетично оформлену, багато ілюстровану книгу "Храм Преображення Господнього у Кременці". Автори видання — член Національної спілки журналістів України, викладач педагогічного коледжу Валентина Шпак і доктор біологічних наук, професор Білоцерківського національного аграрного університету, колишній працівник нашого навчального закладу Володимир Черняк. Рецензували книгу доктор філософських наук, професор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, випускниця нашої альма-матер Марія Братасюк і кандидат історичних наук, доцент кафедри української філології та суспільних дисциплін академії Олександр Соловей.

Як зазначається в анотації, книга присвячена відродженню храму Преображення Господнього в Кременці наприкінці XX століття та поновленню богослужінь у ньому, і тим духовно небайдужим людям, які повернули храм до життя, дали змогу відновити спільні молитви, звучати мудрому слову священників і високому співу церковного хору. Словом, тим, хто храм зродив на нескінченність літ.

Автори вирішили за необхідне висвітлити низку теоретичних питань. Бо непростий характер процесів, що відбуваються в сучасному світі, криза духовності, уніфікація та стандартизація мислення, відхід від вікових традицій, історично пов'язаних з релігією, спонукає суспільство все частіше звертатись до духовних цінностей, які важливі саме сьогодні, коли нестабільність власного існування, постійні кризові явища ускладнюють людинобуття і змушують багатьох шукати ті сфери, де людина могла би відчутти себе захищеною, бути впевненою у завтрашньому дні, а також мати чим звірити істинність обраного життєвого шляху.

У "Передмові" наголошується: "Споконвіку українці — віруючий, набожний народ, релігійна свідомість якого розвивалася, зміцнювалась упродовж багатьох віків. Потреба в молитві, у відвідуванні Божого храму формувалися в сім'ї у дітей з перших років життя. Дитина ще не вміла говорити, але знала і пальчиком показувала, де Бозя, а згодом вірила і шанувала Бога". На Кременеччині, як і в інших західноукраїнських

парафіях біля Кракова. Вважається, що вивчати архітектуру він почав у Любліні, в тому числі і приватно: у видатних архітекторів того часу Каспара Бажанки і Карла Фонтани поглиблював теоретичні знання і здобував досвід виконання архітектурних проєктів. Його першою архітектурною роботою був вітвар парафіяльного костелу м. Живець. Після цього П. Гіжицький виконав проєкти вітварів для костелів у Кракові, Ярославі, Підгірцях і для костелу францисканців у Кременці (нині — Миколаївський собор).



Архітектор постійно працював над новими проєктами, бо висока естетична цінність та вагоме утилітарне значення його робіт приваблювали замовників. В 1730 році він переїхав до Кременця, де прожив 32 роки — період найактивнішої архітектурної діяльності. Цього ж року в Кременці приступили до реалізації проєкту костелу та кляштору. Припускають, що ідея будівництва споруди належить князю Міхалу Вишнівецькому, а реалізувалась вона через проєкт Павла Гіжицького. Перший фундамент заклали 4 травня 1731 року, а на кінець 1740 року більшу частину костелу вкрили дахом. Новий етап робіт завершився 20 липня 1743 року: над будівлею звели великий купол, на якому 15 вересня встановили хрест. В кулі під хрестом помістили святі реліквії та опис будівництва храму. Згодом купол оздобили фігурами чотирьох євангелістів. В 1745 році будівництво костелу завершилось: 30 липня у старому костелі відбулось богослужіння, після якого урочиста процесія рушила до новоспорудженого костелу, де його архітектурний творець виголосив вітальну промову. Однак через те, що не вистачило коштів для завершальних, здебільшого оздоблювальних, робіт, урочисте освячення храму відбулось 3 червня 1746 року. Після цього продовжувалось будівництво кляштору та школи. 1750 року єзуїтська резиденція в Кременці отримала статус колегіуму. Восени 1753 року завершили спорудження навчальних корпусів разом із хоровою і театральними залами. По закінченні будівельних робіт прийшла



епоха відомих в історії краю навчальних закладів: Кременецького єзуїтського колегіуму (до 1773 року), Волинської гімназії (1805 — 1819), Волинського ліцею (1819 — 1833) та низки інших освітніх установ — аж до нинішньої гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка.

Книга подає характеристику архітектурного комплексу Павла Гіжицького як тринефного храму із двома вежами і куполом. Тут шість пілонів підтримують систему напівциркулярних і хрестоподібних склепінь. Чотири західних пілони за допомогою арок несуть на собі баню. Висота споруди в інтер'єрі до зеніту бані — 42 метри. Храм всередині та ззовні має карнизи, арки, пілястри, ніші. До нього у формі літери "П" примикають двоповерхові корпуси з двома восьмигранними конусоподібними вежами. Перед будівлею — балюстрада з декоративними вазами. Ансамбль є одним із кращих зразків архітектури пізнього бароко на Волині.

Цікаво, що під храмом є велике підземелля, до якого зберігся вхід із центрального коридору першого поверху. Спочатку підземелля було місцем поховання монахів та інших осіб, а з 1836 року його почали використовувати як погріб, тому останки перенесли в окремий засік і там замурували. Перед входом до храму знаходиться невелика тераса і балкон, утворений п'ятьма з'єднаними між собою колонами, які в минулому завершувалися статуями святих, а пізніше — вазонами. Далі — простора прямокутна галерея, оточена балюстрадою, яку творять 32 колони з тесаного каменю, поєднані металевою решіткою. Галерея мала дві брами, прорізи яких збереглися до наших днів. У центрі галереї на високому цоколі стояла скульптура Божої Матері, повернута обличчям до храму. Нині на місці барокової Мадонни — православний хрест, встановлений громадою Преображенської церкви.

Автори видання звернулися до теоретичного матеріалу з питань духовності українського народу. Вони наголошують, що для віруючих українців священними є поняття душі, духа і храму Божого, як присвяченої Господу Споруди в ім'я Хрестного подвигу Христа-Спасителя, як символу заступництва Матері Божої, подвижницької діяльності апостолів, пророків, святих, мучеників. Згадано навіть про дохристиянські вірування українського народу. Окремі розділи приурочені утвердженню

християнства на українських землях, хрещенню Руси-України, боротьбі за незалежність Української церкви. Повідомляється, що наприкінці 80-х — на початку 90-х років минулого століття найсвідоміші та найактивніші християни-кременчани почали роботу з відновлення місцевих храмів. Найперше відновили давню дерев'яну церкву, освячену на честь Воздвиження Чесного і Животворчого Хреста Господнього, яку по-місцевому називають Чеснохрестською. 27 вересня 1990 року, на престольний празник парафії, відбулася святкова Літургія — це стало повноцінним відновленням богослужінь у храмі.

Десятиліттями були зачиненими двері колишнього єзуїтського костелу — найвеличнішої церковної споруди у Кременці. Місцеві активісти Аркадій Киричук, Лариса Журавльова, Анатолій Фаселюк, Костянтин Шушкевич, Костянтин Павлович, Андрій Яцентий, Олена Сорока, Ганна Соїко, Віталій Коханівський, Алла Тарнавська за підтримки інших вірян почали наполегливу роботу з відкриття у храмі української православної церкви. Їх старання увінчалися успіхом: були виконані необхідні формальні вимоги — і 24 липня 1991 року виконком Тернопільської обласної ради зареєстрував релігійну громаду під назвою "Парафія Преображення Господнього м. Кременця". Крапку в реєстраційних колізіях поставила Кременецька райдержадміністрація 19 лютого 2013 року. Після отримання необхідних дозвільних документів громада розпочала відновлювальні роботи з метою створення технічних умов для проведення богослужінь. В організації робіт надзвичайно важливу роль відіграли старости храму Аркадій Киричук, Костянтин Павлович, Володимир Ільчук, Віталій Коханівський. Згадуються в книзі й перші спонсори відновлення храму: начальник районного шляхового управління Володимир Дранчук і директор Кременецького лісгоспу Степан Іваницький.

У виданні публікуються десятки імен тих, хто в позаробочий час своїми руками відновлював храм. Серед них — столярі Олексій Стадницький та Іван Герента, перші парафіяни Володимир і Михайло Синицькі, Олег Дикун, Анатолій Желтуцький, Олексій Янчук, Філімон Денега, Ростислав Шеремета, Юрій Зуб, Ксенія Охотська, Надія Мальчевська, Лариса Кир'ячук, Олена Квасневська та багато інших. Активно допомагала молодь — студенти педагогічного і лісотехнічного коледжів, згодом — гуманітарно-педагогічного інституту, учні Кременецького профтехучилища. Відверто кажучи, назвати імена всіх активних учасників відродження храму Преображення Господнього практично неможливо, бо це буде довгезний список представників патріотично налаштованої громади Кременця — вірних прихильників Української православної церкви.

Перше богослужіння у храмі провів священник Анатолій Зінкевич, канцлер владики Якова, єпископа Тернопільського і Кременецького: на Різдво 1992 року тут вперше після довготривалої перерви прозвучали колядки. Храм освятили 19 серпня 1992 року. В ньому вели богослужіння священники Леонід Воронюк, Іван Заєць, Микола Бочкай, Володимир Міхненко, Борис Леськів, а з початку 2005 року — о. Володимир Буграк. Протягом 2008 — 2014 років у проведенні богослужінь допомагав митрофорний протоієрей Сергій Галевич. З 2010 року спільно з о. Володимиром Буграком богослужіння в соборі ведуть митрофорний протоієрей Дмитро Калинюк та ієрей Василь Стасів.

Автори книги пояснюють: храм Преображення Господ-



нього має статус собору, оскільки в ньому служать кілька священників, він має кілька престолів і є центральним храмом округи. До 2004 року історія собору була пов'язана з Українською автокефальною православною церквою, а в 2004 році за рішенням парафій розпочався перехід до Української православної церкви Київського патріархату. Після підготовки відповідних документів церковна громада делегувала старосту Віталія Коханівського і регента Ігоря Кир'ячука до Святейшого Патріарха Філарета, який задовольнив прохання кременчан — і 5 травня 2004 року підписав відповідний наказ про церкву і священника.